

Gör höga skatter Sverige till en vinnare?

Att den svenska eller nordiska modellen på nytt är ett populärt ämne styrks av den stora skörd av såväl akademiska artiklar som mer populärvetenskapligt inriktade böcker som sett dagens ljus under de senaste åren. Modellen har, från att under tidigt 1990-tal klassats som omöjlig att förena med en väl fungerande ekonomi, kommit att framstå som ett starkt alternativ när det gäller att skapa ekonomisk effektivitet och jämlikhet.

I den nyutkomna Den kapitalistiska välfärdsstaten försöker nationalekonomen Andreas Bergh kasta nytt ljus på de svenska framgångarna. Från 1870 till 1970 gick Sverige från att vara ett av Europas fattigaste länder till att vara världens fjärde rikaste och det kanske mest jämlika landet i världen. Och efter stora problem från 1970- till 1990-talet återvände Sverige till en topposition i den evigt pågående tävlingen mellan nationerna om högsta välstånd och mest rättvisa fördelning.

Hur gick detta till? För att svara på det går Bergh utanför den vanliga mallen som lyfter fram frånvaro av krig och stora mängder naturtillgångar som skog och malm. Han menar att dessa faktorer inte var oviktiga, men de är inte tillräckliga för att förklara Sveriges remarkabla utveckling. Med stöd av nyare tillväxtforskning menar han att tack vare låg grad av korruption, effektiv offentlig byråkrati, ett effektivt juridiskt system och framför allt väldefinierade äganderätter kunde Sveriges ekonomi ta fart ordentligt redan under slutet på 1800-talet.

Bergh finner också ganska starkt stöd för att jämlikheten var hög redan på 1950-talet. Fram till 1970 ökade den än-

nu mer, för att senare börja minska i takt med att klasskillnaderna ökade i omvärlden. Det här tyder alltså på att Sverige var jämlikt redan innan skattekvoten och den offentliga sektorn började öka på allvar. Omkring 1950 hade faktiskt Sverige och USA ungefär samma skatteinivåer.

För att förklara detta lyfter Bergh övertygande fram den solidariska lönepolitiken och tidiga grundskolereformer som gjorde att framför allt barn från sämre sociala förhållanden som vuxna blev mer produktiva än i andra länder. Han tar också upp det tidiga införandet av generella socialförsäkringar som också gav medelklassen skydd mot stora inkomstbortfall och ledde till att en stor folkmajoritet accepterade höga skatter. Bergh menar således att vi fick jämlikhet redan före den statsinterventionistiska ideologins genombrott i slutet på 1960-talet. Han menar också att det var den höga graden av statsinterventionism som kom att orsaka att den svenska ekonomin släpade efter mellan 1970 och 1995.

Hur förklarar då Bergh att den svenska välfärdsstaten åter fått ett remarkabelt uppsving sedan sent 1990-tal? Svaret är att framgångsrika avregleringar av finansiella marknader, konkurrensutsättning av offentliga tjänster, en uppstramad budgetprocess, ett nytt pensionssystem samt en riksbanksreform – alla reformerna genomförda av blocköverskridande politiska majoriteter – skapat ett starkt omvandlingstryck i ekonomin. Det är alltså i tider när den svenska politiken skapat mer konkurrens och fria marknader som den starka utvecklingen har kunnat upprätthållas.

Det finns också områden där marknadsanpassningen inte har gått lika fort. Det gäller framför allt hyresregleringen, arbetsmarknaden, företagsklimatet och arbetsincitamenten. Om Sverige kan lösa de problem som finns på dessa

BOKANMÄLAN

Andreas Bergh:
Den kapitalistiska välfärdsstaten: Om den svenska modellens historia och framtid, Ratio, 2007, 173 sidor, ISBN 9175680718.

områden menar Bergh att det finns stor potential för den kapitalistiska välfärdsstaten att bestå även i framtiden.

Det är en gedigen bok som Bergh presterat. På ett tydligt och lättförståeligt sätt driver han sin tes mycket övertygande. Väljorda tabeller och figurer samt enkla uppställningar av fakta och skeenden underlättar läsningen. Bokens upplägg borde tilltala såväl beslutsfattare som studenter men också skolade ekonomer torde ha behållning av att läsa den. Våra invändningar handlar om perspektiv han borde ha beaktat mer, snarare än att vi är oeniga om de slutsatser han drar.

Främst saknar vi ett tydligare politiskt konfliktperspektiv. Bergh kunde exempelvis mer ha betonat hur omstridda socialförsäkringarna varit, inte minst inom arbetarrörelsen. Som man kan läsa om i Göran Häggs Valfärdsåraren (2005) drev Per-Albin Hansson och Ernst Wigforss 1946 igenom inkomstbortfallsprincipen under hårt motstånd från Gustav Möller, som höll på samma grundbelopp för alla. På den tiden var det för övrigt Möller som ansågs stå för vänsterlinjen. Ett av Wigforss argument lär ha varit att Möllers förslag blev för dyrt!

Vi saknar också en problematisering av kapitalismen som system. Bergh hänvisar till Hernando de Soto (2004), som i Kapitalets Mysterium förklarar låg ekonomisk tillväxt i världens fattigaste länder med "frånvaron av fungerande äganderätter". Vad Bergh inte nämner är att de Soto också delvis ger den västliga kapitalismen själv skulden för denna frånvaro. De Soto skriver att de flesta människorna i dessa länder ser kapitalismen som en privat klubb, ett diskriminerande system som bara gynnar väst och de eliter som lever innanför det han kallar "glaskuporna" i fattiga länder. De Soto varnar också för kapitalismens stora klassklyftor. Han skriver:

De flesta ekonomiska reformprogram i fattiga ekonomier riskerar att hamna i den fälla som Karl Marx förutsåg: det kapitalistiska systemets stora motsägelse är att det lägger grunden för sin egen undergång eftersom det inte kan undvika att kapitalet koncentreras till bara ett fåtal händer... Klasskonflikter i våra dagar? Föll inte hela konceptet tillsammans med Berlinmuren? Dessvärre gjorde det inte det. (s 236)

När det gäller de faktorer som Bergh anser förklara den svenska jämlikheten saknar vi den svenska självförvaltnings-traditionen. Historiker har bl a hävdad att det faktum att jämlikheten och det lokala självstyret varit starkare i Sverige (och Norge) än genomsnittligt i Europa berodde på att när de stora jordägarnas förtryck blev för hårt kunde småfolket fly ut i skogarna och försörja sig själva.

I Berghs referat av mätningar av "ekonomisk frihet" och "företagarklimat" i olika länder saknar vi en problematisering av dessa mått. Det vi främst saknar är betydelsen av arbetets frihet, rätten för de anställda i företag och myndigheter att offentligt och på arbetsplatsen säga sin mening och bli lyssnade på av ägarna/ledningen. Vi menar att den relativt starka företagsdemokratin och frånvaron av hierarkier på svenska företag har varit en avgörande positiv faktor för det svenska företagsklimatet som de traditionella frihetsbegreppen utelämnar.

Vi är eniga med Bergh om att det breda blocköverskridande stödet för de svenska reformerna var avgörande. Han kunde gärna också ha ställt frågan hur dessa breda uppgörelser blev politiskt möjliga, trots stark intern kritik i inblandade partier. Vi menar att en förklaring är något som kanske kan kallas den politiska legitimitetens paradox: enbart om det utåt ser ut som det finns starka ideo-

logiska motsättningar mellan blocken kan partierna förankra kompromisser. Socialdemokraterna behövde exempelvis striden om löntagarfonderna för att kunna legitimera avregleringarna 1985 till 1989. Reinfeldt och Littorin behöver i dag striden om A-kassan för att kunna få igenom stödet för bevarad arbetsrätt på moderatstämman.

Vi är mer osäkra än vad Bergh är på att det kommer att bli önskvärt och/eller nödvändigt att ytterligare sänka de svenska skatte- och bidragsnivåerna. I Tyskland genomförs i år en föräldraförsäkring efter svensk modell. I Sydeuropa kräver kvinnor egen försörjning samt barn- och äldreomsorg. I Kina och Östeuropa tvingas politikerna inse att det blir nödvändigt att genom mer av socialförsäkringar motverka de extremt ökade klyftorna. Vi hoppas och tror att högre skatter utomlands på sikt kan mildra

nedåttrycket på de svenska skatterna.

Vi saknar också ett tydligare genusperspektiv. Även om höga skatter och en stor offentlig sektor inte från början skapade den svenska jämlikheten, så var de säkert avgörande för att Sverige i dag ligger i världstopp när det gäller jämställdhet mellan könen. Och vi är övertygade om att detta i sin tur är en avgörande positiv faktor för den svenska modellens långsiktiga hållbarhet och framgång.

Niklas Jakobsson, doktorand i nationalekonomi vid Göteborgs universitet

Johan Lönnroth, pensionerad docent i nationalekonomi

REFERENSER

Hägg, G (2005), Valfärdsåren, Wahlström & Widstrand, Stockholm.

de Soto, Hernando (2004), Kapitalets mysterium, Atlantis, Stockholm.